

Мовчазний спостерігач

Бездіяльність Росії в Нагірному Карабасі та можливі наслідки для Південного Кавказу

23 квітня представники азербайджанської прикордонної служби зайняли міст через річку Хакарі, який розташований на початку нового маршруту Лачинського коридору, що з'єднує Вірменію з Нагірним Карабахом, поставивши в такий спосіб під сумнів усю крихку архітектуру безпеки, створену після закінчення Другої Карабаської війни. Важливо зазначити, що до цього інциденту міст перебував під повним контролем російського миротворчого контингенту, у якого на цій ділянці дислоковано укріплений пункт.

Встановлення КПП на мосту через річку Хакарі – черговий крок Баку в політиці примусової інтеграції Нагірного Карабаху. Нагадаємо, у грудні минулого року група так званих азербайджанських екологічних активістів перекрила Лачинський коридор на ділянці поруч із містом Шуша, після чого почалася блокада Нагірного Карабаху, яка триває донині.

Ці дії Азербайджану є грубим порушенням заяви про припинення вогню від 9 листопада 2020 року, яка стала основою всіх процесів у вірмено-азербайджанському контексті після Другої Карабаської війни. Зокрема, у 6-му пункті документа зазначено, що Лачинський коридор має перебувати під контролем російського миротворчого контингенту, а Азербайджан зобов'язується гарантувати «безпеку руху Лачинським коридором громадян, транспортних засобів і вантажів в обох напрямках». Дії Баку є також порушенням рішення Міжнародного суду ООН, який ще в лютому зобов'язав Азербайджан забезпечити безперешкодний рух Лачинським коридором.

Значимість Баку для Москви зросла протягом останнього року

Недотримання одного з ключових пунктів заяви про перемир'я може зробити недоцільним серйозне обговорення всіх інших проблематик вірмено-азербайджанського контексту. На цьому етапі питання договороздатності керівництва Азербайджану є ключовим у

мирному порядку денному на Південному Кавказі. Невипадково і США, і Євросоюз у своїх заявах по слідах останніх подій у Лачинському коридорі зазначили, що односторонні дії Баку зривають спроби встановлення довіри в мирному процесі та суперечать закликам щодо необхідності зниження напруженості й розв'язання наявних проблем через діалог.

Для Москви зупинка Другої Карабаської війни і відправлення миротворчого контингенту в Нагірний Карабах 2020 року були найважливішими зовнішньополітичними успіхами. Росія представляла діяльність своїх миротворчих сил у Карабасі як один із головних символів конструктивної та стабілізуючої ролі Москви в регіоні та світі. Важливість перебування російських миротворців підкреслювала також уся міжнародна спільнота.

Але після початку російсько-української війни вплив Москви на Південному Кавказі значно знизився. Усі ресурси Росії мобілізовано для досягнення поставлених цілей в Україні, що, своєю чергою, створює вакуум сили в регіоні Південного Кавказу і відкриває вікно можливостей для Азербайджану в процесі імплементації своєї силової політики щодо Вірменії та Нагірного Карабаху.

Через війну в Україні суттєво змінилися також інтереси Росії на Південному Кавказі. Для Москви пом'якшення негативного впливу західних санкцій на російську економіку і диверсифікація зовнішньоторговельних взаємовідносин є першочерговими завданнями на даному етапі. У зв'язку з цим значимість Баку для Москви зростає протягом останнього року.

Досі ні США, ні ЄС не ставлять під сумнів доцільність перебування російського миротворчого контингенту в Нагірному Карабасі

Наприклад, Азербайджан є частиною міжнародного транспортного коридору «Північ – Південь», який пов'язує Росію з індійським ринком. У вересні минулого року Росія, Азербайджан та Іран підписали меморандум про розвиток цього коридору. За оцінкою РЖД (Російські залізниці), обсяг вантажообігу коридором «Північ – Південь» за останній рік збільшився вдвічі.

Баку досить-таки вміло використовує ці два тренди – зниження російського впливу на Південному Кавказі та підвищення своєї значущості для Москви – і намагається розширити межі дозволеного. Від початку повномасштабного військового конфлікту в Україні Азербайджан ініціював три великі ескалації в регіоні – дві в Нагірному Карабасі, одну у Вірменії. Москва зі свого боку робить усе

можливе для уникнення конфронтації з Баку, стаючи мовчазним спостерігачем порушення заяви про перемир'я з боку Азербайджану.

Досі, в умовах безпрецедентної конфронтації між Заходом і Росією, ні Сполучені Штати, ні Євросоюз не ставлять під сумнів доцільність перебування російського миротворчого контингенту в Нагірному Карабасі. У Вашингтона і Брюсселя є чітке розуміння, що в умовах відсутності реальних альтернатив та інституційних безпекових механізмів російські миротворці є стримувальним і стабілізувальним фактором у Нагірному Карабасі.

*Можлива
«деарменізація»
Нагірного Карабаху і
приплив десятків тисяч
біженців до Вірменії
створять серйозну кризу
в країні*

Однак Москва своїми діями або відсутністю активних дій ставить під сумнів перебування російського миротворчого контингенту в Нагірному Карабасі. Метою Азербайджану є створення таких умов у Нагірному Карабасі, які змусили б вірменське населення «добровільно» залишити свої домівки. У разі виходу вірменського населення доцільність перебування російських миротворців зникне.

Можлива «деарменізація» Нагірного Карабаху і приплив десятків тисяч біженців до Вірменії створять дуже серйозну соціально-економічну і політичну кризу в країні, яка теж матиме довгострокові наслідки для стабільності в регіоні. Такий сценарій теоретично може призвести до гуманітарної катастрофи в регіоні та знищити перспективи всеосяжного миру на Південному Кавказі.

Ба більше, за такого розвитку подій сама присутність Росії на Південному Кавказі може бути під питанням. Якщо Москва не буде в змозі забезпечити безпечне життя вірмен Нагірного Карабаху, її роль і значимість для Вірменії різко знизиться.

Хоча на практиці Єревану буде складно піти на конфронтаційні кроки з Москвою. Залежність Вірменії від Росії в економічній і, зокрема, енергетичній сфері настільки велика, що навіть у разі реалізації вищезгаданого сценарію у Москви залишаться вагомими важелі тиску.

Водночас Єреван намагається заповнити вакуум сили в регіоні, диверсифікуючи та інтенсифікуючи свою зовнішню та безпекову політику. Відправлення моніторингової місії Євросоюзу до Вірменії є результатом таких спроб. Але зараз можливості цієї місії досить-таки обмежені, і вона не може бути стримувальним фактором для

агресивної політики Азербайджану.

*Вірменія та Євросоюз
мають працювати разом
над збільшенням складу
моніторингової місії ЄС
і підвищенням її
технічних можливостей*

Для стабілізації ситуації в регіоні та запобігання новій великій війні на Південному Кавказі Вірменія та Євросоюз мають працювати разом над збільшенням складу моніторингової місії ЄС та підвищенням її технічних можливостей. Присутність схожих місій інших міжнародних структур (ООН, ОБСЄ) також може стати стабілізуючим фактором.

Крім того, США і Євросоюз мають періодично посилати чіткий сигнал Баку, що великі ескалації у Вірменії та Нагірному Карабасі матимуть конкретні наслідки. На даному етапі введення санкцій проти Азербайджану навряд чи можливе, але щонайменше загроза їх застосування повинна існувати.

Розпочинаючи військові дії в Україні, Москва вимагала від Заходу визнання сфер свого впливу, але зараз втрачає вплив навіть у тих регіонах, де він визнаний усіма і навіть має договірну основу. Нездатність Росії виконувати свої договірні зобов'язання створює екзистенційні загрози для Вірменії та Нагірного Карабаху. Якщо Єреван у найближчому майбутньому не зможе вжити дієвих кроків хоча б для часткового відновлення своїх військових спроможностей, інші чинники будуть недостатніми для стримування Азербайджану.

Тигран Григорян
Єреван

Тигран Григорян (Tigran Grigoryan) – політолог і керівник «Регіонального центру демократії та безпеки» в Єревані. Він також є колумністом і політичним коментатором у Civilnet.am. У 2020-2021 роках працював у Раді безпеки Вірменії.

